

Norske arkitekters
landsforbund

Til direktoratet for byggkvalitet
ved bkr@dibk.no

02.02.24

Innspill til Dibks arbeid med kvalifikasjonskrav for foretak som erklærer ansvar

Dette er et felles innspill fra de fem arkitektorganisasjonene. Vi tillater oss derfor et litt lengre innspill.

Arkitektbedriftene i Norge (AiN) er bransje- og arbeidsgiverorganisasjonen for bedrifter med praktiserende arkitekter, landskaps- og interiørarkitekter med masterutdanning.

Norske arkitekters landsforbund (NAL) er en fagideell medlemsorganisasjon for arkitekter i Norge med utdanning på universitetsnivå tilsvarende mastergrad eller sivilarkitekt.

Norske interiørarkitekters og møbeldesigneres landsforening (NIL) er en fagideell medlemsorganisasjon for interiørarkitekter og møbeldesignere på masternivå.

Norske landskapsarkitekters forening /NLA) er en fagideell medlemsorganisasjon for landskapsarkitekter i Norge med godkjent høyere profesjonsutdanning på masternivå.

Arkitektenes fagforbund (AFAG) er fagforbundet for personer med mastergrad eller tilsvarende innen arkitektur, landskapsarkitektur, interiørarkitektur, planlegging, design eller kunsthistorie.

I innspillet brukes *arkitekt* felles om alle de tre arkitektdisiplinene. I tillegg til å ivareta arkitekturprosjektering av bygg, interiør og landskap har arkitekter også rollen som ansvarlig søker i en betydelig andel av byggesakene.

Vi viser til presentasjoner holdt av AiN, NAL og NIL på innspillsmøtet 31.01.24. Vårt hovedbudskap er

- Det må fortsatt stilles kvalifikasjonskrav
- Viktige og kritiske områder omfatter også arkitektur- og landskapsprosjektering
- Tiltaksklasser er hensiktsmessig, men bør revideres og tydeliggjøres
- Krav til faglig ledelses tilstedeværelse og bruk av kompetente medarbeidere må skjerpes

Det må fortsatt stilles kvalifikasjonskrav

Vår oppfatning er at det må stilles kvalifikasjonskrav til alle foretak i et søknadspliktig tiltak, enten som en kombinasjon av utdanning og erfaring, eventuelt en av delene, avhengig av kompleksitet og risiko.

Dagens offentlige ansvarsrettsystem er langt på vei et godt system for å ivareta kvalitet. For å sikre kvalitet må det både stilles pro-aktive krav til kvalifikasjoner i forkant, og reaktive krav i form av tilsyn og kontroll av tiltaket. Kvalifikasjonskrav som omfatter både utdanning og erfaring er et viktig pro-aktivt virkemiddel. Rapporten «Omfang av byggfeil i Norge» viser for eksempel til at bruk av arkitektkompetanse er forebyggende.¹

Kvalifikasjonskravene bør være et verktøy for å sikre formålene bærekraftig utvikling, hensynet til fremtidige generasjoner med flere etter pbl §1-1, samt § 3-1 som angir viktige hensyn som å verne vannkretsløp, landskap og kulturmiljøer, sikre god forming av bygde omgivelser, helsefremming og kriminalitetsforebygging, klimaendringer, reduserte klimagassutslipp og samfunnssikkerhet.

Dagens system er lettfattelig, og det er i større grad behov for en differensiering, fremfor en forenkling. DiBK bør nøye kartlegge for hvilke fagområder dagens kvalifikasjonskrav oppleves som lite hensiktsmessige. Det kan enten være fordi det ikke finnes utdanning på det nivået det stilles krav om, eller kravene som stilles er for lave for å sikre tilstrekkelig kompetanse innen fagområdet. Behov for justering av utdanningskrav for noen fagområder, må ikke automatisk føre til en senkning av kravene for andre, når målet er å ivareta god byggkvalitet, bærekraft, helse og sikkerhet.

Videre må kravene til faglig relevant innhold i utdanningen skjerpes slik at andelen studiepoeng som kreves må være innenfor relevant fagområde. For eksempel er et begrenset antall studiepoeng i arkitektur, eller arkitekturhistorie, som del av en ingeniørutdanning, ikke tilstrekkelig til å ivareta arkitekturprosjektering for de fleste tiltak i dagens tiltaksklasse 2.

For å kunne ivareta en større differensiering og ulike behov kan direktoratet vurdere å gjøre de ansvarsbelagte rollene SØK, PRO, UTF og KTR uavhengige av hverandre slik at man får fleksibilitet til å håndtere behovene knyttet både til tiltaksklasser og kvalifikasjonskrav ulikt.

Det er viktig å fortsatt stille kompetansekrav til SØK, men det kan vises større grad av fleksibilitet på type utdanning. Det viktigste for SØK er at man har relevant praksis i gjeldende tiltaksklasse. Eksempler på relevant praksis for søker er erfaring fra ansvarsbelagte roller i tiltakene. I tillegg kan en bakgrunn som byggesaksbehandler i kommunene eller praksis fra utforming av byggesøknader.

For å styrke ansvarsrettssystemet bør i tillegg roller knyttet til prosjektledelse og koordinering (både for prosjektering og utførelse) ansvarsbelegges med tilhørende kvalifikasjonskrav. I dag er f.eks. en totalentreprenør ikke belagt med ansvar, dvs. aktører som har faktisk beslutningsmyndighet unntas dermed offentligrettslig ansvar².

¹ Menon-publikasjon nr. 146/2022 «Omfang av byggfeil i Norge», s. 161: *“Bruk av arkitekt i seg selv, sett opp mot bygninger prosjektert uten tilstrekkelig bruk av arkitektkompetanse, kan være en årsak til at man unngår byggfeil.»*

² Ref. forslag nr. 3 i rapporten «Tilsyn og uavhengig kontroll i plan- og bygningsloven» av Oslo Economics og Holth og Winge, 2022.

Viktige og kritiske områder omfatter også arkitektur- og landskapsprosjektering

Risiko og kompleksitet bør fortsatt være førende for de kravene som stilles til foretakenes kvalifikasjoner. I utgangspunktet et forståelig prinsipp med utdanning og erfaringskrav knyttet til risiko, vanskelighetsgrad og kompleksitet.

I tillegg til å stille krav på områder av betydning for helse og sikkerhet er det avgjørende at det stilles krav til foretak som skal ivareta tiltakets kontekst (plassering, sammenheng, landskap) og utforming av konsept som skal oppfyllelse av PBL, TEK, regulering og andre myndighetskrav, da helhetlig prosjektering og forståelse for sammenheng, virkning og kompleksitet er avgjørende for å sikre brukbarhet, kvalitet, bærekraft, folkehelse og samfunnsikkerhet. Disse dimensjonene vil trolig bli stadig mer kritiske med dagens fortetningspolitikk, økende klimaendringer, ekstremvær, naturhensyn og ombruk av eksisterende bygningsmasse for å redusere våre klimagassutslipp. Brukbarhet sammen med effektivisering, fleksibilitet og fremtidssikring er blant noen av behovene som etterspørres i dag og som er gode eksempler på hva arkitektfagene ivaretar. Definisjonen av kritiske områder må derfor utvides tilsvarende.

Arkitektfagene legger premisser for konseptvalg i tidligfase og er dermed avgjørende for å sikre helhet og bærekraft. De omsetter beregninger fra ingeniørfagene og brukerbehov til formsvar som har avgjørende konsekvenser for kvaliteten både for det enkelte tiltak og omgivelsene. Det er arkitektur-, interiørarkitektur- og landskapsarkitekturprosjekteringen som omsetter eksempelvis brannkonsept eller overvannsberegninger til form som ivaretar brukbarhet og stedstilpassing. Her ligger det potensielt stor risiko for både byggfeil og dårlig kvalitet dersom kompetansen hos prosjekterende er for lav. Av den grunn bør arkitektfagene ansees som kritiske områder.

Utdanning på masternivå er nødvendig for å ivareta den kompleksiteten og helheten som er nødvendig i tiltaksklasse 3, og også for mye av det som i dag plasseres i tiltaksklasse 2, eksempelvis formålsbygg. Masterstudier innebærer dypere og mer avansert kunnskap, mulighet til fordypning, samt høyere krav til selvstendighet, forskningsarbeid, kritisk tenkning og problemløsning. Disse ferdighetene er avgjørende for å identifisere og utvikle innovative løsninger på komplekse problemer, veie ulike hensyn og ivareta helheten, og gi det funksjonell og estetisk god form og uttrykk.

For arkitekter og landskapsarkitekter finnes det ikke avsluttende utdanning på bachelor-nivå. For interiørarkitekter er det mulig å avslutte studiet med bachelor, men vil kun være kvalifisert for mindre komplekse oppgaver i et tiltak. Det vil derfor være viktig å ha tydelige rammer for kompleksitet i tiltaksklassene som gjenspeiler kravet til den avsluttende utdannelsen.

Videre er det uheldig at kommunene ofte ser til inndelingen av fagområdene i sentral godkjenning ved erklæring av ansvar og dermed utelukker kompetente fagutøvere. Interiørarkitekter med master kan erklære ansvar for innvendige arbeider innen arkitekturprosjektering i alle tiltaksklasser. Allikevel møter enkelte på hindringer hos kommuner og andre, antakelig på grunn av sammenblanding av kvalifikasjonskrav og tiltaksklasseinndelingen i Sentral godkjenning. Vi mener det vil være hensiktsmessig å opprette og beskrive interiørarkitektur som eget godkjenningsområde innen arkitekturprosjektering, slik at interiørarkitekter med master kan ta ansvar for egne arbeider.

Dersom forenkling av systemet fører til at man kun ansvarsbelegger viktige og kritiske områder som foreslått av Byggkvalitetsutvalget, vil det være nødvendig å se på andre tiltak som sikrer kvalifikasjonskrav for kritiske områder som arkitektur, interiørarkitektur og landskapsarkitektur, for eksempel gjennom lovregulering av yrke.

Tiltaksklasser er hensiktsmessige, men bør revideres og tydeliggjøres

For prosjektering fungerer en tredeling av tiltaksklassene godt. Men, veiledningen som beskriver tiltaksklasser ved erklæring av ansvar og sentral godkjenning må være lik. Beskrivelsene må derfor fokusere på formål, kompleksitet, vanskelighetsgrad og konsekvenser, fremfor m2 og antall etasjer slik praksis er i dag.

For arkitektur- og landskapsprosjektering fører etablert praksis til at svært mange tiltak settes til tiltaksklasse 2. For arkitektur- og landskapsprosjektering er da tiltak i tiltaksklasse 2 ofte for komplekse for de kvalifikasjonene som kreves for tiltaksklassen. I dag stilles det ikke tilstrekkelige krav når det for prosjektering av formålsbygg som skoler, barnehager og omsorgsboliger, hvor det kun kreves 2-årig utdanning i byggfag. Enten må veiledningen endres slik at færre tiltak settes i tiltaksklasse 2, eller utdanningskravet for tiltaksklasse 2 må økes til 300 studiepoeng slik at disse tiltaksklassene kun skiller på praksisens lengde. Det må også stilles krav om at selve studiet som helhet er faglig relevant. I tiltaksklasse 1 må 5-årig utdanning fortsatt kunne kompensere for manglende praksis.

Det er lite hensiktsmessig å knytte kvalifikasjonskrav til eksempelvis Eurokoder da disse kun finnes innen to fagområder. For en rekke fag av betydning finnes det ikke slike standardklasser.

Regelverket må gjøre det tydeligere at ulike tiltaksklasser kan benyttes av ulike fag på samme prosjekt, og at det er ansvarsområdene som knyttes til tiltaksklasse, ikke bygget eller anlegget som helhet. På den måten må man aktivt vurdere behovet for kompetanse innenfor hvert enkelt fagområde i et konkret tiltak. En del av misnøyen med tiltaksklassene og kompetansekravene er antagelig knyttet til manglende forståelse av denne vurderingen.

Krav til faglig ledelses tilstedeværelse og bruk av kompetente medarbeidere må skjerpes

Det er behov for å presisere på hvilken måte faglig leder skal sikre tilstedeværelsen av rett kompetanse i tiltaket, for eksempel ved en kvantifiserbar deltagelse eller konkrete oppgaver. Det bør også innføres krav om at medarbeidere med beslutningsmyndighet og ansvar for kvalitetssikring oppfyller kvalifikasjonskravene for tiltaksklassen.

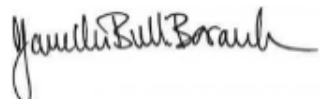
Dette kan gjøres ved å:

- innføre krav om å oppgi utdanning, erfaring og hvilket fagområde som ligger til grunn for oppfyllelse av kvalifikasjonskravene i alle ansvarserklæringer.
- Innføre mer kontroll med kvalifikasjonene og bruken. Dette kan legges til eksisterende funksjoner, f.eks. selve byggesaksbehandlingen, uavhengig kontroll eller tilsyn.

Det er et viktig arbeid som er igangsatt. Vi takker for anledningen til å gi innspill, og ser frem til videre dialog.

Vennlig hilsen

Arkitektbedriftene i Norge

Janeche Bull Borander
utviklingssjef

Norske arkitekters landsforbund

Kai Reaver
fagsjef

**Norske interiørarkitekters og
møbeldesigneres landsforening**

Mona Lise Lien
daglig leder

Norske landskapsarkitekters forening

Pål Dixon Sandberg
president

Arkitektenes fagforbund

Per Christian Opsahl
generalsekretær